

Patrimoni

L'Arxiu Blanxart: un fons per conèixer la història de Sant Joan de les Abadesses

Joan Ferrer i Godoy

FRANCESC DUARTE/CEC

La casa Blanxart, a la plaça Major de Sant Joan de les Abadesses el 1899, aproximadament.

Manuel Blanxart i Torradella amb la seva esposa, Lluïsa Corominas i Rubiés. 1912.

No podré mai oblidar aquella llum neta i transparent, esmorteïda per l'entrada de l'hivern, claror de tarda de dissabte de desembre, de l'any 1992. Aquella tarda, amb l'amic Ramon Vila, vam entrar per primera vegada en una habitació de can Blanxart, un casal senyoriuol situat a la plaça major de Sant Joan de les Abadesses. Sabíem que a les golfes d'aquell edifici s'hi conservava un fons documental aplegat per diverses generacions de la família propietària de l'immoble i organitzat i classificat com un arxiu personal l'any 1910.

D'ençà de la mort del darrer patriarca de la família, Manuel Blanxart i Torradella, esdevinguda l'any 1932, gairebé ningú havia posat els peus en aquella cambra.

El llegat Blanxart està format per 2.000 llibres i un fons documental de periòdics, partitures, fotografies, cartes i papers privats

Trasllat de la documentació

Per expressa indicació de la seva actual propietària i en un gest que honora els qui valoren la transcendència de tot llegat documental, des d'aleshores i en múltiples visites vam aconseguir de traslladar tota la documentació a l'arxiu del monestir de Sant Joan de les Abadesses. El 17 de juliol de 1997, en un acte solemne celebrat a l'església del monestir de Sant Joan de les Abadesses, es va fer l'acte oficial de donació de l'Arxiu Blanxart a l'arxiu del monestir. D'aquesta manera es feia un pas important per a la salvaguarda i difusió d'un patrimoni documental excepcional i de vital importància per a qui vulgui comprendre i aprofundir en diversos aspectes dels segles XIX i XX de la nostra vila i de les contrades veïnes.

No podem començar a descriure les característiques arxivístiques del fons Blanxart sense abans fer un breu esment del seu creador. Manuel Blanxart i Torradella va néixer a Sant Joan de les Abadesses el dia 27 de gener de 1865. Estudià a Vic i la mort sobtada del seu pare, Esteve Blanxart i Corriols, esdevinguda el 16 de juliol de 1889, el va fer agafar de jove la responsabilitat del negoci familiar, una botiga a la plaça Major de la vila, d'aquelles en què trobaves gairebé de tot. La botiga, que encara avui conserva tot l'encant de principi de segle, és anomenada popularment ca l'Adroguer. A més, Manuel Blanxart va haver de fer front a l'administració d'un notable patrimoni immobiliari situat a la vila i a la seva rodalia. Casat l'any 1896 amb

Lluïsa Corominas i Rubiés, ben aviat s'integrà en diferents activitats politicosocials de la vila. Els càrrecs i les responsabilitats que assumí foren nombrosos: regidor en diverses ocasions de l'Ajuntament, cap del sometent, funda-

dor i president del Centre Catòlic, paborde de l'església parroquial de Sant Pol, jutge municipal, secretari de la junta per a la restauració del monestir... Fou un home profundament religiós; sentia una especial devoció pel grup escultòric del Santíssim Misteri i del prodigi eucarístic que contenia. Va tenir quatre filles i un fill, l'Esteve, que va morir quan només tenia 9 anys. Malgrat totes les fatalitats personals —un plet amb la seva madrastra va trasbalsarlo enormement— i professionals —el seu tarannà, que tendia a l'equanimitat, no sempre l'ajudava a sortir-se airós dels conflictes de la política local—, Manuel Blanxart fou un home obert a tothom, el que s'entén com un patrici local. Les seves relacions amb canonges i preveres de Sant Joan, amb diputats a Corts —principalment amb Eusebi Bertrand i Serra (1)—, amb tota una xarxa de parents escampats arreu —Berga, Olot, Barcelona, París...—, totes aquestes relacions, afegides a les que ja s'havien produït en temps del seu pare i el seu avi, tot això, doncs, va generar un volum considerable d'informació escrita.

El caràcter ordenat i la convicció que la documentació conservada per ell i els seus avantpassats tenia una transcendència històrica van fer que Manuel Blanxart prengués consciència de la importància de la transmissió del seu patrimoni. Sovint, en alguns escrits, hi ha la llegenda «A les generacions futures». Altrament no s'entén que tingués tan ben classificat tot el seu fons documental. Contemporani i amic de l'arxiver del monestir d'aleshores, mossèn Josep Masdeu, Manuel Blanxart disposava a casa seva d'un notable arxiu contemporani. Amb l'acte de donació del fons Blanxart per integrar-se en una institució tan secular en l'arxivística local com l'Arxiu del Monestir de Sant Joan de les Abadesses podríem dir que les aspiracions i anhels de Manuel Blanxart s'han acomplert.

El llegat Blanxart està format, bàsicament, per dos grans grups d'informació: el fons bibliogràfic i el fons documental. El primer, format per poc més de dos mil llibres, la majoria impresos i alguns de manuscrits, de temàtica diversa, bàsicament religiosa i moral. Hi ha, a més, diccionaris i llibres de gramàtica que bibliogràficament són excepcionals —destaca un exemplar de la *Gramàtica Catalana* de Josep Pau Ballot de l'any 1814—, obres en prosa i poesia (2), edicions pràcticament introbables d'algunes monografies locals (3) o de temàtica especial —per exemple, les obres d'ideologia carlina— i una col·lecció d'obres de teatre poc corrent (4). El període cronològic que abasta aquesta biblioteca comença al segle XVI, del qual ens n'han arribat vint-i-quatre exemplars. Cal afegir-hi, també, les col·leccions de revistes i publicacions diverses a què la família Blanxart estava subscripta, algunes de les quals són d'una gran qualitat tipogràfica.

El segon grup, el fons documental, l'hem subdividit en quatre blocs: l'hemeroteca, el fons musical, el fons fotogràfic i el fons generat per l'administració i gestió dels càrrecs i les obligacions, tant públiques com privades, de la família Blanxart.

L'hemeroteca

Conté una quantitat considerable de notícies de diversos periòdics d'àmbit nacional —*La Veu de Catalunya*, *Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán*...— i comarcals —*Gazeta de Vich*, *El Ripollés*, *La Veu Comarcal*...—. Gairebé totes les notícies fan referència a la vila de Sant Joan de les Abadesses. Cal fer important esment que, gràcies al fons Blanxart, s'ha aconseguit la sèrie completa de la premsa santjoanenca, des dels primers exemplars del *Boletín Oficial del Principado de Catalunya*, de l'any 1874, fins a *L'Avançada* de l'any 1937.

El fons musical

Des de la mort de Mn. Josep M. Planas i Casals, esdevinguda l'any 1994, moltes partitures de l'agrupació coral que dirigí —l'Escola Coral del Santíssim Misteri— havien quedat amuntegades per calaixos i armaris de les dependències del monestir de Sant Joan. El fons Blanxart també contenia una bona col·lecció de material musical que calia inventariar degudament. Vam encarregar la tasca als germans Miquel, en Marcel i en Guifré, bons coneixedors del fet musical santjoanenc, que van dur a terme una tasca molt important per a conèixer i localitzar ràpidament qualsevol obra musicada. L'Arxiu Blanxart va permetre, també, de retrobar-se amb obres que ens semblaven perdudes —per exemple les partitures dels antics contrapassos santjoanencs(5)— i de «descobrir-ne» de noves —una missa del cèlebre compositor santjoanenc Melcior Juncà (1777-1828).

El fons fotogràfic

L'Arxiu del Monestir de Sant Joan de les Abadesses comptava amb un petit fons fotogràfic aplegat gràcies a les donacions i compres que van fer durant la dècada dels setanta i vuitanta alguns col·laboradors de l'arxiu. Manuel Blanxart, com a bon col·leccionista, guardava en el seu fons les sèries completes de postals i fotografies editades des del final del segle XIX. A més, també conservava algunes fotografies no editades i realitzades pels primers afeccionats a la fotografia. D'aquesta manera i a manca de futures descobertes, creiem que l'Arxiu Blanxart ha proporcionat les imatges més antigues de la nostra vila. Es tracta d'algunes vistes de les façanes del Ter on es pot contemplar la línia constructiva sense cap edificació «moder-

na» (6). No cal dir que per als investigadors de la nostra vila el fons fotogràfic de can Blanxart aporta dades interessantíssimes per comprovar visualment alguns elements arquitectònics, paisatges, aspectes folklòrics... de la majoria dels quals, fins al moment, només en teníem constància per algunes referències escrites.

El fons propi de la gestió familiar

Ja hem esmentat anteriorment la participació de Manuel Blanxart en la vida quotidiana, associativa i fins i tot política de la vila. Doncs bé, no solament ell, sinó que el seu pare i el seu avi també tenien la virtut i paciència de conservar qualsevol document. Amb el fons Blanxart disposem, doncs, de tot un material que ressegueix gairebé tot el segle XIX fins a les primeres dècades del segle XX, tant a nivell familiar —gestió del patrimoni i del comerç, gestió personal i correspondència— com a nivell local i nacional.

Com es pot intuir, aquesta part del fons Blanxart és la més extensa i la que, arxivísticament, ha presentat més complicacions alhora de classificar. El canvi de criteris actuals, però sobretot la cura per mantenir la unitat del fons Blanxart, ha motivat que el procés de catalogació del fons hagi estat molt llarg i, encara avui, incomplet. Aproximadament comptem amb un 90% del fons perfectament ordenat. Hem diferenciat, per una banda, el vessant més particular dels Blanxart —administració del negoci familiar, del patrimoni, correspondència privada, etc.— i per l'altra la documentació amb més implicació pública. Aquesta segona part és, segurament, la més interessant i inèdita perquè permet d'aprofundir en el coneixement i l'anàlisi de la vida santjoanenca durant el període que abasta la documentació: col·leccions

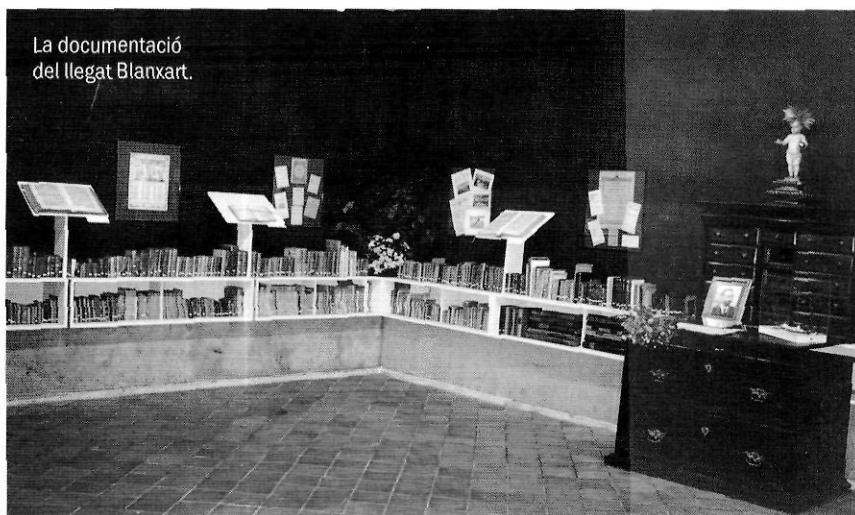
de bans i cartells de l'Ajuntament, cartells de partits polítics —destaca especialment la que fa referència a *Solidaritat Catalana*—, documentació relativa al sometent —Manuel Blanxart en fou el cap durant molts anys—, a les entitats culturals i cívi-ques de la vila —molt especialment al Centre Catòlic, del qual Blanxart fou el tercer president—, el fons relatiu a la restauració del monestir... Són tantes i tantes les entitats, associacions i organismes on algun dels Blanxart estaven implicats que només una breu exposició resultaria una tasca feixuga i monòtona per al lector.

Dues peces destacades: els Dietaris i el Memorial

En el món arxivístic, coneixem molts exemples de dietaris, entesos com a conjunt d'anotacions que hom realitza, que fan referència a la vida quotidiana d'una família, d'una vila o ciutat, d'un país... A Sant Joan de les Abadesses, on la tradició arxivística ha estat sempre molt arrelada —tant l'Arxiu del Monestir com l'Arxiu Històric Municipal són dues institucions que han aconseguit aplegar i difondre uns fons prou considerables— havíem copsat la manca d'unes cròniques que abastessin uns períodes cronològics prou amples. L'Arxiu Blanxart ha omplert aquest buit. Efectivament, els Dietaris són les anotacions que van fer Manuel (1790-1872), Esteve (1823-1889) i el mateix Manuel Blanxart al llarg de les seves vides, on es consignen els fets familiars, locals i nacionals més destacats. Les expressions, els adjectius i la forma de les frases construïdes permeten d'endinsar-se en la psicologia dels qui les van escriure i, a més, ens permet copsar l'actitud d'una classe «benestant» —exemplificada pels Blanxart— envers la societat que els envolta.

L'altre document insígnia del fons Blanxart és el que hem anomenat Memorial Blanxart. És un escrit de deu fulls, de redacció solemne, que explica la història i les vicissituds d'una part del patrimoni artístic del monestir de Sant Joan de les Abadesses i que es troba, encara avui, al Museu Episcopal de Vic (7). La Junta del Monestir de Sant Joan, encarregada de dur a terme la reclamació d'aquest patrimoni, coneixia l'existència d'aquest document quan l'any 1897 va començar el procés, però no es disposava del document perquè encara no s'havia accedit a l'Arxiu Blanxart. La referència provenia del mateix Manuel Blanxart, que ho va consignar a la revista local *Restauració*, que ell dirigia: «Fa dos anys que vaig escriure un historial de les nostres riqueses, que comença al març de 1888, any de l'Exposició Universal de Barcelona, en la qual els cèlebres pal·lis van admirar-se al Palau de Belles Arts. En aquest explico detalladament tot el que va passar, com varen sortir, el que ha marxat, faig la relació de tot aquest patrimoni i cito els canons del vigent Dret Canònic». I continua: «Història avui inèdita i no crec que mai sia convenient donar-la íntegra a la publicitat».(8)

La seva obediència a la jerarquia eclesiàstica li impedia manifestar públicament tot el que ell coneixia. Tanmateix, Manuel Blanxart era plenament conscient que el seu testimoni com a contemporani, i implicat com estava, tenia una transcendència especial. I per això va escriure el Memorial i gràcies a la seva troballa —va ser localitzat el dia 14 de desembre de 1992 barrejat amb altres papers— la Junta del Monestir ha pogut corroborar, amb un testimoni d'excepció únic, tota l'argumentació que s'ha utilitzat per reclamar el que és propi de la parròquia santjoanenca.

Què s'ha fet amb l'Arxiu Blanxart?

Paral·lelament a la redacció de l'inventari en paper de l'Arxiu Blanxart, vam començar a informatitzar l'arxiu del monestir. Quan aquest va estar enllestit, vam procedir amb el Blanxart. Abans, però, vam condicionar els suports de la documentació i, a més, vam realitzar una neteja superficial de la documentació que ho necessitava. Tant l'hemeroteca, com la biblioteca i el fons documental ja estan informatitzats. S'ha utilitzat un programari prou corrent en el món arxivístic: el FileMaker.

No sols hem heretat els papers de can Blanxart. També hem heretat l'estima que professava Manuel Blanxart per la vila de Sant Joan de les Abadesses, l'amor a la terra i a la pàtria. Va ser, en definitiva, un dels personatges més influents durant els trenta primers anys del segle XX a la nostra vila. Altrament, si no fos així, el llegat documental que s'ha integrat a l'Arxiu del Monestir no tindria, ni de bon tros, la rellevància que avui té.

Joan Ferrer i Godoy és llicenciat en història medieval i arxiver de l'Arxiu del Monestir de Sant Joan de les Abadesses

Notes

- (1) Sobre les relacions de Manuel Blanxart amb Eusebi Bertran, podeu consultar Ferrer, Joan. «75 anys de la inauguració del Pont Nou», *Programa de Festa Major*. Sant Joan de les Abadesses, 1995.
- (2) El professor de la UdG Albert Rossich ha utilitzat el fons Blanxart en el seu estudi *Un acadèmic de començament del XIX: Bru Bret*. Estudi General 14. Girona 1994.
- (3) Gràcies al fons Blanxart hem pogut conèixer amb més precisió la bibliografia de l'historiador santjoanenc Pau Parasols i Pi.
- (4) Pep Vila, prou conegut i prolífic investigador del teatre a les nostres contrades, ha consultat i estudiat aquest fons.
- (5) Aquests partitures dels contrapassos han servit de base, en gran mesura, per comprovar l'evolució d'aquest element folklòric cap a la sardana. Vegeu: Ferrer, Joan i Miquel, Marcel, *La Sardana a Sant Joan de les Abadesses*, Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses, 1999.
- (6) Vegeu Albareda, Joaquim i Ferrer, Joan, *Sant Joan de les Abadesses*. Quaderns de la Revista de Girona. p. 39.
- (7) Un resum de fets ocorreguts amb el patrimoni santjoanenc el trobareu a: Albareda, Joaquim i Ferrer, Joan, *Sant Joan de les Abadesses*. Quaderns de la Revista de Girona. p. 92-93. Per a qui desitgi aprofundir en aquest afer, és indispensable la lectura de Esteve, Josep, *El Patrimoni artístic de Sant Joan de les Abadesses dipositat al Museu Episcopal de Vic*. Annals del CECR. 1995-1996. p. 101-129.
- (8) AMSJA. Butlletí *Restauració*. Any 1, Núm. 11, novembre de 1927. p. 8.